

Grondgedachten & Uitgangspunten

van de politieke partij

Nieuw Sociaal Contract

19 augustus 2023

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Grondslag Nieuw Sociaal Contract.....	3
Wat staat er op het spel?.....	4
Dijken breken door	4
Dijken bouwen en herstellen	5
Grondgedachten bij een andere maatschappelijke ordening	6
Persoonlijke verantwoordelijkheid.....	7
Mensvisie.....	7
Gezin, familie en gemeenschappen	8
Gespreid privaat bezit.....	8
Onze informatiesamenleving.....	8
Betekenisvol bijdragen.....	8
Waarden-gedreven.....	9
Nederland als samenleving.....	10
Het Rijnlands denken.....	11
Kernpunten.....	12
Goed bestuur.....	12
Bestaanszekerheid.....	12
Verstandige internationale samenwerking	13
Een beweging van gewone mensen	14
Eindnoten	15

Voorwoord

De vereniging Nieuw Sociaal Contract is een partij die een nieuwe beweging op gang wil brengen in politiek en samenleving. Zij heeft daarom haar grondgedachten en uitgangspunten vastgelegd in artikel 2 en 3 van haar statuten. Door bestuur en grondleggers van die beweging is uitvoerig gereflecteerd op de actuele nood van ons land en het beginsel van waaruit wij de maatschappij willen besturen en ordenen. We bouwen verder op het politieke werk van Pieter Omtzigt. Dit basisdocument geeft richtinggevende uitleg hoe wij in de toekomst dit willen voortzetten. Haar vertegenwoordigers in besturen, raden, staten en Staten-Generaal vertolken dit gedachtegoed.

Namens het bestuur,

Hein Pieper, voorzitter,

Deventer, 19 augustus 2023

Grondslag Nieuw Sociaal Contract

Statuten Artikel 2.

De partij streeft naar een nieuwe maatschappelijke ordening waarbij de burger in een democratische rechtsstaat richting geeft aan de economische en sociale ontwikkelingen in het fysieke en digitale domein. Daarbij staan persoonlijke verantwoordelijkheid, gezin, familie en gemeenschappen, en gespreid privaat bezit centraal. In de ordening is de samenleving van burgers en maatschappelijk middenveld in evenwicht met staat en markt. De partij gaat uit van een relationeel en personalistisch mensbeeld.

Statuten Artikel 3.

a. De vereniging vormt een democratische partij die als politieke beweging werkt aan welvaart en welzijn in Nederland en Europa. Zij ziet de Nederlandse taal, culturele identiteit en sociale traditie als uitdrukking van de gemeenschap en als bijdrage aan gerechtigheid, vrede en behoud van de schepping. In deze gemeenschap wordt bestaanszekerheid van alle burgers bevorderd in vrijheid zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke groepering.

b. De partij legt haar politieke overtuiging nader vast in een Program van Uitgangspunten, verkiezingsprogramma's en publicaties.

Wat staat er op het spel?

De bestaanszekerheid staat voor veel mensen op het spel. Wij gaan in Nederland van crisis naar crisis. Maar waar Rusland Oekraïne nog vrij onverwachts binnenviel, zijn andere spanningen vaak direct veroorzaakt door onbekwaam bestuur. Dat veroorzaakt de crisis in de asielopvang, onduidelijk klimaatbeleid, aardbevingsschade in Groningen, het toeslagenschandaal en de politieke stikstofcrisis. Het raak bedrijven en gemeenschappen ongekend.

De weg die Nederland is ingeslagen is een politieke keuze, geen natuurverschijnsel. Het zou niet verbazen dat we ondanks onze welvaart ook nog een energie- of zelfs een monetaire financiële crisis tegemoet gaan in de komende jaren. Terwijl de economie groeit, daalt voor velen het besteedbare inkomen en lijken kracht en vertrouwen uit de samenleving weg te vloeien.

“Want ondanks het feit dat wij twee keer zo rijk geworden zijn, hebben we te maken met woningarmoede – starters die jaren moeten wachten op een woning, energiearmoede, voedselbanken, kledingbanken, menstruatie-armoede. In gewoon Nederlands: een groep mensen – met een laag of middeninkomen - kan in Nederland niet meer op een normale manier rondkomen. Met een andere groep gaat het overigens behoorlijk goed. In bestuurlijke taal: we hebben te maken met een crisis in de bestaanszekerheid”, aldus Pieter Omtzigt in de Hub Cobbens rede¹.

Daarbovenop hebben we een vertrouwenscrisis in het bestuur van ons land. Opeenvolgende kabinetten hebben geen draagvlak gezocht en gecreëerd. Het vertellen van de waarheid en eerlijk en open communiceren over problemen was slechts een optie en vaak niet de gekozen optie. Besluiten die wel genomen werden waren te vaak gebaseerd op abstracte en ondoordringelijke modellen, maar niet op de noden, de verlangens en de aspiraties van burgers. We zijn daarmee verdwaald in een technocratische politiek zonder visie, een politiek zonder ziel en een politiek zonder waarden en doel.

Dijken breken door

De geschiedenis vertelt hoe Nederlanders eeuwenlang achter kwetsbare dijken en in zelfgemaakte polders vruchtbare grond bewerkten. Hoe steden werden gebouwd en hechte gemeenschappen ontstonden. De welvaart van deze bloeiende samenleving moest ten goede komen aan het welzijn van alle mensen. Vermogenden zetten hun geld in voor de gemeenschap. Gedeelde waarden vormden een stevige dijk tegen individualistische zelfzucht, tegen overheersing van enkelingen en tegen geloofsdwang door meerderheden.

In dat evenwicht tussen gemeenschap, staat en markt zijn wij lang in staat gesteld ons eigen leven zoveel mogelijk vorm te geven, met sociale voorzieningen als vangnet voor als het écht niet meer lukt. En ondanks haar fouten behield een betrouwbare overheid haar gezag.

Maar wat in 500 jaar stap voor stap is opgebouwd, lijkt nu in één politieke generatie voor een belangrijk deel tenietgedaan te worden. Nederland verkeert al ruim tien jaar lang in een bestuurlijke crisis. Gezaghebbende democratische besluitvorming vereist goede voorbereiding, brede afwegingen en open inspraak. Het tegendeel gebeurt. Er ligt geen langetermijnstrategie voor energiezekerheid. In Nederland gewortelde bedrijven zijn steeds vaker overgeleverd aan buitenlands aandeelhoudersactivisme, waardoor ons verdienvermogen in gevaar komt. Er is nauwelijks een visie voor voedselzekerheid in ons eigen land, laat staan een opdracht om ook de honger in de wereld te bestrijden. Politieke problemen worden al jaren

afgekocht met grote hoeveelheden geleend belastinggeld, zowel in Den Haag als in Brussel, waarmee de politici van nu een enorme hypotheek leggen op de toekomst.

De dijken van vertrouwen en samenwerking zijn doorgebroken: gezinnen werken zich over de kop en kunnen de eindjes niet aan elkaar knopen, kwetsbare jongeren wachten op zorg, boeren dreigen hun bedrijf na generaties kwijt te raken en starters kunnen geen woning vinden. Ouderen zien de waarde van hun pensioen verdampen. Grote groepen Nederlanders leven hierdoor in constante en hoge stress. Een groeiend deel van Nederland, dat buiten de welvarende wijken in de grote steden leeft, haakt hierdoor af.

Dijken bouwen en herstellen

Er zitten een aantal weeffouten in de staat die we moeten repareren. Dat vraagt om een andere politiek die weer op de hoofdzaken en hoofdtaken let: 1) bestaanszekerheid, 2) een betrouwbare overheid en 3) verstandige internationale samenwerking.

De politieke en maatschappelijke beweging die nu nodig is, vraagt ook om een andere grondhouding: een standvastige wil, een vaste koers. Deze politiek wordt niet beheerst door calculatie en eigenbelang, maar zoekt hartstochtelijk naar recht en waarheid. Waarbij macht en tegenmacht weer in een gezonde balans zijn. Dat is de basis voor politieke keuzes en een opdracht die we alleen gezamenlijk waar kunnen maken.

Uiteindelijk vergt een nieuwe politieke beweging een andere mentaliteit, zowel in Den Haag als in de samenleving. De vernieuwde legitimering van het openbaar bestuur dient uit de samenleving zelf te komen, waar groepen burgers en werkgevers woningen bouwen voor hun stadsgenoten en werknemers, waar zorginstellingen en verzekeraars ook als verenigingen en onderlinge waarborgmaatschappijen opgericht worden, waar we niet alleen denken in producten maar vooral ook in verbindingen. Waar burgers actief participeren in de lokale en provinciale democratie. De problemen van dit land worden echt niet alleen in Den Haag opgelost.

De nieuwe politieke beweging vormt een nieuwe dijk die we samen bouwen, die stevige bescherming en bestaanszekerheid geeft en uitzicht biedt. We leggen een basis voor een nieuwe maatschappelijke ordening en nemen u mee in onze uitgangspunten.

Grondgedachten bij een andere maatschappelijke ordening

Het vertrekpunt voor ons beleid zijn de uitgangspunten zoals verwoord in de statuten van onze beweging. Voor de politieke beweging kiezen wij als uitgangspunt: *“De partij streeft naar een nieuwe maatschappelijke ordening waarbij de burger in een democratische rechtsstaat richting geeft aan de economische en sociale ontwikkelingen in het fysieke en digitale domein.” (Artikel 2 van de statuten).*

In deze maatschappelijke ordening draait alles in de eerste plaats om de mensengemeenschap²: relaties, gezinnen, familie, straten, buurten en verenigingsleven. Die vormen de basis van het samenleven. Het ziet ook op ondernemingen als sociale gemeenschappen en niet als plekken waar enkel winst gemaakt wordt. Bij maatschappelijke instellingen in zorg en onderwijs staat niet de prestatie, maar de mens voorop. Zowel in product en dienstverlening als in processen en procedures is humaniteit ons uitgangspunt. Voor de overheid en haar publieke organen geldt dat bij uitstek. Bij alles weegt de overheid daarom eerst af welk effect besluiten en systemen hebben op mensen. We beschouwen de democratische rechtsstaat als het kader dat de overheid bindt aan gemeenschappelijke waarden en in staat stelt om het algemeen belang te dienen.

In de nieuwe maatschappelijke ordening stelt de burger binnen de democratische rechtsstaat effectief doelen en grenzen aan zowel de staat als de markt. Als we het over burgers hebben, spreken we over burgers individueel en gezamenlijk via de eigen verenigingen en organisaties - financieel en maatschappelijk gedragen door leden of donateurs. We hebben het juist niet over lobbyisten of grotendeels door de staat, loterijen of externe fondsen gefinancierde organisaties en actiegroepen.

Op dit moment presenteren overheden beleid als onvermijdelijk en onomkeerbaar, beheersing gaat boven democratische legitimiteit en draagvlak. Er wordt wel schijndraagvlak gezocht bij lobbyisten en overlegtafels, die niet open zijn en vaak een beperkte democratische legitimiteit in de samenleving hebben. De gewone burger staat vaak effectief buitenspel. Na de akkoorden gaan subsidies naar de deelnemers van de overlegtafels en betaalt de ondervertegenwoordigde burger een groot deel van de rekening via de belastingen.

In de maatschappelijke ordening die wij nastreven, beschermt de overheid burgers tegen marktexcessen in het kapitalisme. Zij bevordert en zorgt dat alle burgers toegang hebben tot zorg, onderwijs, huisvesting en andere basisbehoeften en stimuleert dat deze basisvoorzieningen in ieder geval ook door maatschappelijke ondernemingen en groepen burgers zelf verschaft kunnen worden. De overheid streeft er expliciet naar dat basisvoorzieningen niet in belangrijke mate in handen komen van grote multinationale investeerders.

De productiemiddelen en fysieke en digitale infrastructuur dienen niet beheerst te worden door enkele partijen. Daarvoor kan ingrijpen vanuit zowel de nationale overheid als de EU noodzakelijk zijn. In sommige gevallen is zelfs vergaande coördinatie nodig om een cumulatie van supranationale macht te voorkomen, die feitelijk rechtsstaten kan ondermijnen.

Persoonlijke verantwoordelijkheid

Draagvlak onder burgers vereist in wederkerigheid ook het dragen van medeverantwoordelijkheid. “Daarbij staan persoonlijke verantwoordelijkheid, gezin, familie en gemeenschappen, en gespreid privaat bezit centraal. In de ordening is de samenleving van burgers en maatschappelijk middenveld in evenwicht met staat en markt. De partij gaat uit van een relationeel en personalistisch mensbeeld.” (Artikel 2 statuten Beweging)

Ons alternatief voor het heersende individualisme is het personalisme³. In het personalisme staat niet het individu met zijn eigenbelang, maar de mens als persoon centraal – de mens in verbondenheid met zichzelf, met anderen en met de omringende wereld. Mensen vormen geen verzameling atomen en materie met intelligentie die op grond van behoeften en omstandigheden leven. De partij ziet mensen daarentegen als bezielde personen die zich tot elkaar verhouden met zorg. Ieder mens telt.

Iedere persoon draagt een onschendbare waardigheid met zich mee die onvoorwaardelijk respect verdient. Mensen combineren met hun morele aard subjectiviteit en objectiviteit, uniciteit en relatie, identiteit en creativiteit⁴. Zij handelen uit bewogenheid en gedrevenheid. De partij wil hen zo aanspreken en motiveren eigen gemeenschappen vorm te geven en te onderhouden. Zij wil geen dictatuur van een meerderheid over andersdenkenden. Die instrumentele rationaliteit van bestuur is een ijzeren kooi⁵. De overheid schenkt in het personalisme juist aan burgers vertrouwen en verantwoordelijkheid om eigen keuzes te maken in plaats van te kiezen voor beheersing, drang en dwang. Op die manier schraagt het ook onze liberale democratie⁶ van louter minderheden.

De overheid beschouwen wij als een schild voor de zwakken. Zij stimuleert arbeid en ondernemerschap, maar ondersteunt hen die dat niet kunnen. Zij perkt de macht van marktpartijen in en bevordert een evenwichtige verdeling van eigen en privaat bezit. Daarmee krijgt iedereen middelen van bestaan om deel te nemen aan de samenleving. We hebben allemaal een persoonlijke opdracht tot solidariteit en ontplooiing van gaven en talenten.

Mensvisie

Onze kijk op goed bestuur en samenleving wordt bepaald door onze visie op de mens. Die mens is een sociaal, fysiek, relationeel, economisch en spiritueel wezen. *Het hart van ieder mens heeft redenen, die het verstand niet kent⁷.*

Wij stellen dus niet een autonoom individu voorop. Bij ons staat de integrale persoonlijkheid van de mens centraal met fysieke en spirituele verlangens. Daarom baseren wij ons beleid op een integraal humanisme⁸. Tussen de ondernemer en de klant, tussen de verpleegkundige en de patiënt, tussen de leerkracht en het kind, de politieagent en de wijkbewoner, de ambtenaar en de burger, de hulpverlener en de patiënt bestaat een wederkerige relatie. Niet protocollen of procedures bepalen de omgang met elkaar, maar de persoonlijke betrokkenheid op elkaar⁹. Wij mogen als mensen in deze relaties verantwoordelijkheid nemen volgens het benedictijns principe van gelijke monniken ongelijke kappen¹⁰. Er komen in die samenleving geen brieven op de mat gebaseerd op onzichtbare algoritmes, statistische waarschijnlijkheid en blinde invorderingsregels. De persoonlijke situatie wordt menselijk en betrokken bekeken.

Het mensbeeld dat een overheid hanteert heeft grote invloed op zowel de politieke als beleidskeuzes als de manier waarop de overheid haar burgers tegemoet treedt. Het adagium ‘eigen verantwoordelijkheid’ gecombineerd met een rationeel mensbeeld dat elk overheidsformulier snapt of moet snappen, terwijl de overheid het vaak zelf niet snapt, heeft grote negatieve gevolgen gehad voor veel burgers in de afgelopen jaren. De Rotterdamse ombudsman beschreef de manier waarop mensen gemangeld worden door formulieren, onbegrijpelijke regels en de gevolgen van een onopzettelijke fout als systeemgeweld. Daar willen we radicaal mee breken.

Gezin, familie en gemeenschappen

In de politiek vertaalt personalisme zich in het ordenen van een samenleving naar de belangrijkste eenheden, van relatie, gezin, gemeenschappen, organisaties, overheden in steeds wijdere kringen. De eerste en zwaarste verantwoordelijkheid ligt bij de eigen kring. De overheid faciliteert en ondersteunt gezinnen en wordt terughoudender in het vergaand ingrijpen in gezinnen.

Gespreid privaat bezit

Vanuit hetzelfde gedachtegoed beschouwt de partij een werknemer niet als een instrumentele productiefactor, maar als persoon met eigenwaarde die gemotiveerd meewerkt en meedenkt in de bedrijfsorganisatie. Het kapitaal is daarmee niet de grondslag, motor en doel van productie, maar een middel. Persoonlijk bezit wordt gestimuleerd, maar dient in de handen van velen te zijn en niet geconcentreerd te zijn bij weinigen, die dan alles wederom verhuren aan de rest van de bevolking. De staat dient zeer alert te zijn op monopolies en monopolievorming zowel in de oude als de nieuwe economie. In de meeste extreme vorm lekt niet alleen het bezit weg, maar ook de mogelijkheid om democratische besluiten te nemen en belasting te heffen bij heel grote ondernemingen, terwijl die wel geheven worden bij kleine ondernemingen. Dat is zeer onwenselijk.

Onze informatiesamenleving

Kunstmatige intelligentie (AI) biedt ongekende mogelijkheden tot vooruitgang op vrijwel alle maatschappelijke gebieden zoals de gezondheidszorg, onderwijs, wetenschappen en energievoorziening en landbouw. Maar er kleven ook grote risico's aan deze revolutionaire technologie die een krachtige internationale regulering dringend noodzakelijk maken. Het toeslagenschandaal heeft dit op schrijnende wijze aangetoond

Persoonsgegevens (data), in combinatie met AI zijn in toenemende mate de spil van ons economisch systeem en ook hier moet de bescherming van de burgers met spoed worden verstevigd.

Persoonsgegevens zijn financieel waardevol voor bedrijven en ook voor de overheid zelf. Dat heeft geleid tot misbruik en grote ongelukken zoals geheime zwarte lijsten bij de belastingdienst, waarin grote fouten zaten, die enorme gevolgen hadden voor burgers, die zich niet konden verweren. De bescherming van burgers tegen misbruik van data door de overheid en bedrijven dient te worden versterkt.

Betekenisvol bijdragen

Die integrale mensbenadering geldt niet alleen voor de burger die zich verhoudt tot de overheid, maar ook voor de burger als werknemer, hulpverlener, medewerker of ondernemer. Wij verzetten ons tegen spreadsheetmanagement. De één noemt het een risicomaatschappij¹¹ waar de risico's worden gemanaged door het beheersen en controleren van de complexiteit. Economie is hier wiskunde geworden.¹² Tegelijkertijd is er sprake van een vloeibare samenleving¹³. Verandering is daar de enige constante.

Slechts enkelingen oefenen nog echt macht en invloed uit op het beleid. Die rationale aansturing heeft geleid tot schaalvergroting (onderwijs, zorg en dienstverlening), eigendomsconcentratie van digitale systemen (tech-industrie) en globalisering van supranationale bestuursorganen en het industriële complex. De ruimte, vrijheid en invloed om naar eigen inzicht en levensovertuiging het eigen gezin, de gemeenschap, het bedrijf of de organisatie in te richten is hierdoor beperkt.

Om betekenisvol bij te dragen aan de directe omgeving, zullen we het gesprek over waarden moeten hernemen in het publieke domein, inclusief overheidsorganen, instellingen en bedrijven. Waarden die wij benadrukken zijn rechtvaardigheid, dienstbaarheid, waarheid, gelijkwaardigheid, naastenliefde en barmhartigheid. Deze waarden worden weliswaar niet meer vastgelegd in een zuil (georganiseerd naar liberaal, socialistisch of christelijk gedachtengoed), maar liggen voor de toekomst ten grondslag aan relaties en verantwoordelijkheden van mensen binnen organisaties - publiek en privaat - en samenwerkingsverbanden. Is het goede leidend of het systeem? Die vraag gaat over macht en tegenmacht, persoonlijke verantwoordelijkheid en roeping. En die vraag gaat ook over het bewaken van vrijheid om de meerderheid niet in het verkeer te volgen.

Waarden-gedreven

Toewijding, aandacht of betrokkenheid zijn niet in procedures vast te leggen. Dit zijn deugden¹⁴ geworteld in waarden. Vaak wordt ons opgedrongen 'neutraal' te zijn. Vooral cijfers, modellen of procedures mogen dan spreken. Meetbare prestatie-indicatoren regeren.

Wie alle risico's in jeugdzorg, geriatrie of sociaal domein wegvangt met protocollen en ongekende gedetailleerde aanbestedingseisen, berooft zorgverleners en zorgvragers van hun band en vrijheid. De professionals zijn dan zodanig bezig met toezichts-eisen dat het directe contact en persoonlijke zorg juist vermindert. Dat schoolkinderen voortdurend worden getest bij iedere achterstand of mogelijk afwijkend gedrag, dat basisscholen worden afgerekend op gemiddelde uitstroomprofielen of slagingscijfers, suggereert dat het geluk en de ontwikkeling van het kind enkel hiervan afhangt.

De Nederlandse huisartsenzorg behoort tot de beste ter wereld. Marktpartijen nemen nu overal praktijken over en komen net als veel apotheken en tandartsen in handen van commerciële giganten: dat is precies een ontwikkeling die we eerder als economisch onwenselijk zagen omdat het essentiële diensten betreft. Hier merken we op dat het ook gevolgen heeft voor een waarden-gedreven zorg.

De liberalisering van de woningmarkt heeft betaalbare woningen niet bepaald dichterbij gebracht, maar private winsten wel enorm doen toenemen, net als tijdelijke huurcontracten, die de inrichting van het leven van velen ernstig belemmeren. We keren terug naar volkshuisvesting in plaats van een woningmarkt.

Ook de betrokkenheid van burgers bij de lokale democratie (gemeenten, waterschappen, provincies) vraagt om ruimte. We beschouwen decentrale overheden niet als uitvoeringsorganen van het Rijk, maar als plekken waar mensen verantwoordelijkheid kunnen nemen voor hun directe fysieke en sociale omgeving.

Nederland als samenleving

Het vertrekpunt van 'personalisme' betekent ook dat we burgers niet zien als een klant van de overheid, maar als (mede-)draggers van het samenlevingsverband Nederland. Onze democratische rechtsstaat is niet een toevallige constructie van regels en procedures, maar de uitdrukking van een aantal belangrijke gedeelde waarden. Bewegingen als het Katholicisme, de Reformatie, het Humanisme en de Verlichting hebben ons land gevormd en uiteindelijk een rechtsstaat opgeleverd met veel verworvenheden.

De vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, de vrijheid van vereniging, geloofsvrijheid en de scheiding van kerk en staat zijn belangrijke waarborgen voor individuen en hun sociale verbanden. Op 4 en 5 mei herdenken we elk jaar dat deze vrijheden niet vanzelfsprekend zijn. Een vrije samenleving vraagt om permanent onderhoud en om burgers en groeperingen die elkaar tolerant, respectvol en fatsoenlijk bejegenen. We delen dezelfde geschiedenis en taal, staan open voor dialoog en zijn waar nodig solidair met elkaar.

Aan het fundament van de democratische rechtsstaat kan niet worden getornd. De overheid dient de kaders van de vrije en verantwoordelijke samenleving te bewaken, onpartijdig en rechtvaardig op te treden, en stelt grenzen aan uitingen en groeperingen die de rechtsstaat ondermijnen.

Het Rijnlands denken

In onze maatschappij is de Angelsaksische rationaliteit steeds meer dominant. Dit wordt zichtbaar in het neoliberale denken en handelen van bestuurders in bedrijven en instituties, maar vooral ook in het taalgebruik van politici en ambtenaren¹⁵. De overheid wordt gezien als HRM directie van de BV Nederland. Ambtenaren zijn daarbij procesmanagers die overal inzetbaar moeten zijn (ABD)¹⁶. Het landsbestuur (politiek en ambtelijk) is hier verworpen tot een functionele managementlaag. Onderliggende waarden zijn niet enkel uit zicht geraakt, maar er rust zelfs een taboe op¹⁷. Zonder dat we het doorhadden, zijn we beleid steeds meer instrumenteel wetenschappelijk gaan benaderen¹⁸ vaak gevoed door een vooruitgangsgeloof en maakbaarheidsdenken.

Tegenover die dominante stroming staat het Rijnlands Denken waar de beweging in haar denken over economie, politiek en samenleving door is geïnspireerd. Het ordeningsprincipe komt voort uit het christelijk sociaal denken¹⁹ en het sociaal-democratische ‘gereguleerd kapitalisme met een sociaal gezicht’. Niet enkel aandeelhouderswaarde en winstuitkering, maar alle aspecten van het menselijke samenleven (integraal humanisme) staan hier centraal. Het gaat om het kompas van waaruit wordt gewerkt. Een echte vakman of vakvrouw kan goed verdienen, maar toch het verkeerde maken of doen.

Terug naar de verzorgingsstaat-van-het-verleden kunnen en willen we niet. Die heeft grote delen van het maatschappelijke middenveld tekortgedaan. Gemeenschappen die noden van de samenleving zagen en lenigden, werden eerst onderdeel van de staat gemaakt, ofwel direct ofwel via een subsidierelatie. In tijden van bezuinigingen, werden ze vervolgens gekort of wegbezuinigd. Daarmee droeg het overheidsbeleid ongewild mee aan de afbraak van sociale cohesie.

Het onderwijs, de gezondheidszorg, ontwikkelingssamenwerking, het grotestedenbeleid, de multiculturele samenleving en meer dragen de wonden van dit denken. Die verzorgingsstaat in zijn extreme vorm deed onvoldoende een beroep op de persoonlijke verantwoordelijkheid van mensen.

Het Rijnlandse denken ziet staat en markt als dienend voor de mens, niet andersom. Het legt verbindingen waarin waarden, zoals zorg, liefde, vriendschap, verantwoordelijkheid, solidariteit, naastenliefde, maar ook ondernemerschap volledig worden gedeeld. De economie moet dan ook plaatselijk geworteld zijn, daar liggen relaties. Goed ondernemerschap is gebaat bij een vrije markt om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen, op basis van een prijs waarin alle kosten zijn meegerekend. Ook de sociale en milieukosten. Een bank kan zich verbinden met spaarders die vragen dat hun geld regionaal wordt geïnvesteerd. Pensioenen kunnen worden belegd in lokale woningbouw²⁰. Niet voor niets speelde dit Rijnlandse model zo'n belangrijke rol in de opbouw van de economie en brede welvaart na de Tweede Wereldoorlog.

Binnen het Rijnlands Denken speelt het maatschappelijk middenveld onverminderd een centrale rol, zoals in coöperaties, in werkverbanden, in vakbonden, in zorgorganisaties, bij volkshuisvesting, in scholen en noem maar op. Dat bewustzijn moet nu structureel terugkeren.

Kernpunten

Om de doelen te bereiken, moet het landsbestuur hervormd worden. Van de nieuwe bestuurscultuur is nooit iets terechtgekomen. Het is noodzakelijk om het bestuur van Nederland te hervormen.

Goed bestuur

Er zitten weeffouten in ons bestuursstelsel, waardoor we verkeerde besluiten nemen, problemen te lang onopgemerkt blijven, de regering slecht gecontroleerd kan worden en de (grond)rechten van burgers onvoldoende beschermd zijn. In zijn boek *Een nieuw sociaal contract* (2021) en de *Thorbeckelezing* (2023) doet Pieter Omtzigt een aantal concrete voorstellen. Deze voorstellen hebben tot doel om de relatie tussen samenleving en overheid te herstellen en om het handelen van de overheid beter te richten op het algemeen belang en waar nodig te corrigeren. Als de besluitvormingsstructuur en de rechtsbescherming niet op orde zijn, dan kloppen ook de besluiten niet en zijn we niet in staat om de crisis op te lossen. Dit is een werk dat vele jaren gaat kosten, maar het is de enige weg uit de bestaande crisispolitiek.

Bestaanszekerheid

In een goed functionerende democratische rechtsstaat neemt de overheid haar grondwettelijke taak ten aanzien van bestaanszekerheid serieus. Dat betekent dat er een visie en een strategie is voor zekerheid en betaalbaarheid van zowel voedsel, energie als huisvesting. De overheid krijgt de regie terug bij alle basisvoorzieningen. Daarnaast is ook het voeren van een rechtvaardig en solidair inkomensbeleid een kerntaak van de overheid in samenspraak met de sociale partners (werkgevers en werknemers); de sterkste schouders dienen de zwaarste lasten te dragen.

Het huidige klimaatbeleid raakt bij voorbeeld de bestaanszekerheid van een grote groep mensen: door de hoge belastingen op gas, kunnen veel mensen hun huis niet meer verwarmen, terwijl de klimaatsubsidies vooral terechtkomen bij een bovenlaag. Miljoenen gezinnen en alleenstaanden leven in grote stress. Het is een grondwettelijke taak om deze bestaanszekerheid weer serieus te nemen. Dat is niet alleen belangrijk voor de waardigheid van de burgers, maar zal ook effecten hebben op een betere gezondheid. En het past niet in een welvarend land als Nederland dat grote groepen feitelijk totaal naar de marge geduwd worden.

De economische ontwikkeling moet in balans zijn met goed rentmeesterschap voor de schepping. Door de groei van economie en bevolking en door materialisme en consumentisme heeft het klimaat beïnvloed en bedreigt de natuurlijke leefomgeving. In het beleid staat niet het idealiseren en romantiseren van natuur voorop, maar de verantwoordelijke mens die tot taak heeft de aarde (bodem, lucht en water) voor komende generaties goed te gebruiken, te beheren en gezond door te geven.

Er ligt naast normstelling door de overheid, ook een primaire verantwoordelijkheid bij burgers, instellingen en ondernemers die keuzes maken. Belastingen en heffingen kunnen bewustwording van die keuzes benadrukken.

In de beleidsafwegingen moeten lange termijn visie, meetbaarheid, doelmatigheid en rechtvaardigheid mede worden afgewogen in het licht van voedsel- en energiezekerheid en armoedebestrijding.

Verstandige internationale samenwerking

Als klein land en als handelsland kunnen we niet zonder goede samenwerking met buren en met bondgenoten. Daarom zijn we lid geworden van de EU met een grote binnenmarkt en vrij reizen. Daarom zijn we lid geworden van de NAVO voor onze veiligheid. En daarom zijn we lid van de VN en Raad van Europa om samen mensenrechten te beschermen.

Maar veel van deze afspraken zijn we te gemakkelijk, zonder goede afspraken en soms met de verkeerde landen, aangegaan. Vooral de manier waarop de euro een schuldenunie aan het worden is, baart grote zorgen. Eerst waren er langdurige negatieve rentes, gevolgd door hoge inflatie. Langjarige massieve opkoopprogramma van staatsschulden hollen de spaartegoeden en pensioenen uit en verhogen het risico op een financiële crash en/of een steeds grotere schuldenunie.

Volgens de grondwet heeft de staat tot taak de toelating en de uitzetting van vreemdelingen te regelen²¹. De overheid bepaalt wie in Nederland aanwezig mag zijn en wie niet, gebaseerd op internationaal en humanitair recht en ook op onze eigen politieke overtuiging en normen. De hoge migratiestromen zorgen ervoor dat door migratie in Nederland jaarlijks een stad bijgebouwd moet worden. De voorspelling is dat Nederland nog enkele miljoenen nieuwkomers moet gaan huisvesten als er geen beleid wordt gevoerd.

In samenhang met de druk op de volkshuisvesting, onderwijs, schaarse basisvoorzieningen en overheidsmiddelen moeten keuzes gemaakt worden in het beperken van de migratiestromen. Het tegengaan van mensensmokkel en voorkomen van levensgevaarlijke mobiliteit heeft prioriteit.

Internationale samenwerking moet en zal noodzakelijk zijn in een onzekere wereld, maar dient wel gebaseerd te zijn op een aantal basisprincipes: de internationale oplossing moet beter werken dan de nationale oplossing. We werken samen met gelijkgezinde landen die vergelijkbare ideeën en idealen hebben over democratie, mensenrechten en financiële degelijkheid. We letten er veel beter op of de governance-structuur van internationale samenwerking goed geregeld is. En we zorgen ervoor dat er ook een exit-mogelijkheid is als zaken totaal niet meer functioneren - niet met als doel om eruit te stappen, maar om ervoor te zorgen dat zaken beter gaan werken.

Een beweging van gewone mensen

Onze politieke beweging kan alleen succesvol zijn als zij niet enkel uit beroepspolitici bestaat. Daarvoor zijn mensen uit verschillende mensen uit alle windstreken, beroepen en achtergronden nodig. Gewone mensen, verenigd in een volkspartij.

Wetten en oplossingen horen niet enkel voor een bepaalde groep of ideologie te werken, maar moeten voor de hele samenleving gelden en te dragen zijn. Dat zal ook het kernpunt moeten zijn bij het ontwikkelen en beoordelen van toekomstige wetgeving: wat is de impact van deze wet of op gewone mensen?

Maar ook zal telkens de vraag gesteld moeten worden of er voldoende balans is tussen de rol van de overheid en de kracht van burgers en het maatschappelijke middenveld in de samenleving. Dat betekent dat de overheid in sommige gevallen mensen en organisaties ook mag uitdagen om zelf tot oplossingen te komen, in plaats van akkoorden die vooral dienen als ondersteuning van de eigen politieke prioriteiten.

Zo zijn ondernemers belangrijk als motor voor zinvolle werkgelegenheid, leefbaarheid van de regio, productie van ons dagelijks brood en andere levensbehoeften. Hun verdienvermogen is de capaciteit om nu en op de lange termijn structurele welvaart én welzijn te genereren.²² Niet de maximalisatie van de aandeelhouderswinst, maar de maximale toevoeging aan de economie in termen van concurrentievermogen, innovatie, welzijn en duurzaamheid staan voorop.

De beweging is geen banenmarkt voor politieke functies, maar een plek waar problemen echt gezien worden en waar over oplossingen de degenen worden gekruist. Een plek waar ideeën, idealen en levensovertuiging volledig de ruimte krijgen. Deze nieuwe politieke beweging is als een dijk waar we samen aan bouwen en onze bestaanszekerheid en bestuur willen beschermen. Die uitzicht biedt met perspectief.

Eindnoten

¹ Pieter Omtzigt, Hub Cobbens-rede, Heerlen 18 maart 2023.

² Laborem Exercens, (vertaald: Over de menselijke arbeid), Encycliek van paus Johannes Paulus II, 14 april 1981.

³ De term "personalisme" werd in de negentiende eeuw voor het eerst gebruikt door F.D.E. Schleiermacher in zijn boek *Über die Religion* (1799).

⁴ Definities van personalisme zijn ontleend aan de Stanford Encyclopedia of Philosophy (Geraadpleegd 29 mei 2023: [Personalism \(Stanford Encyclopedia of Philosophy\)](#)). Hoewel niet exclusief is personalisme gegrond in het christelijk-bijbels denken. *Personalisme* typeert een persoon als deel van een gemeenschap van unieke mensen die verantwoordelijk dragen, die is bezield, creatief is, gedragen en geroepen tot de gemeenschap, definieert liefde en waarheid als basis voor persoonlijke verantwoordelijkheid in woord en daad, kent absoluut goed en kwaad, waarheid en leugen en dring aan op gespreide macht en verantwoordelijkheid. *Individualisme* beschouwt een individu primair als een reproduceerbaar product van natuur en opvoeding, organisme met intellectuele capaciteit, competitief met vooruitgang door selectie, individuen leven op basis van gemeenschappelijke belangen, omstandigheden bepalen de juiste keuze, relativistisch en utilistische ethiek, de collectiviteit wordt geleid door meerderheden of sterkste krachten.

⁵ Max Weber. Ook: Juli Zeh in *Corpus Delicti*. Ein Prozess. Munchen 2010. 21 auflage.

⁶ Quinten Jacobs, Het personalisme verenigt het gemeenschapsdenken met de liberale democratie', Knack, 26-10-2021.

⁷ Blaise Pascal, *Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas. Pensées (1670)*.

⁸ Zie werken van Thomas van Aqiuino, bisschop Von Ketteler, Max Scheler, Martin Buber, Martin Luther King, Jacques Maritain, Paul Ricoeur, Emmanuel Levinas.

⁹ Claudia Bouteligier & Timo Slootweg (red.). *Rechtvaardigheid, persoon en creativiteit. Personalisme in recht en politiek*. Oud Turnhout/ 's Hertogenbosch 2020.

¹⁰ Regel van Benedictus, Patrick Lateur, Tiel 2021.

¹¹ Ulrich Beck. *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Suhrkamp, Frankfurt a. M. 1986.

¹² R. Weintraub, *How Economics Became a Mathematical Science*. Durham 2002.

¹³ Zygmund Bauman. *Liquid Modernity*. Cambridge 2000.

¹⁴ Zeven deugden: *Prudentia* (Voorzichtigheid – verstandigheid – wijsheid), *Iustitia* (Rechtvaardigheid – rechtschapenheid), *Temperantia* (Gematigdheid – matigheid – zelfbeheersing), *Fortitudo* (Moed – sterkte – vasthoudendheid – standvastigheid – focus), *Fides* (Geloof), *Spes* (Hoop), *Caritas* (Naastenliefde/Liefde – liefdadigheid).

¹⁵ Bram Mellink & Merijn Oudenampsen, *Neoliberalisme. Een Nederlandse geschiedenis*. Amsterdam 2022.

¹⁶ Vooral het iedere 4 jaar ‘rondpompen’ van hogere ambtenaren is desastreus voor een stabiele uitvoering.

¹⁷ Wim Kok. Den Uyl-Lezing 1995. De politiek ontwikkelde zich in deze voor Nederland “Paarse jaren” vooral richting technocratisch management.

¹⁸ Zelfs Hammerskjold. *Merkstenen*. 6^e druk Brugge 1978.

Aristoteles verwoordde het al dus: ‘De deugd is een houding die ons in staat stelt ons handelingen voor te nemen, en die het midden houdt in relatie tot ons, een midden zoals dat bepaald is door een overleg en wel zoals een verstandig mens het zou bepalen.’

1987 de wetenschap heeft er last van. Het is veelal verworven tot het tellen van publicaties.

¹⁹ Zie ook: *Compendium van de sociale leer van de kerk*. Vaticaan 2004.

²⁰ Reinhard Marx. *Das Kapital. Ein Pladoyer für den Menschen*. München 2008.

²¹ Artikel 2, lid 2 Van de Nederlandse Grondwet.

²² ‘Verdienvermogen voor lange termijn welvaart én welzijn’, red. Thijmen van Bree, Jeroen de Jonge, TNO, mei 2022.